

## עוד על: "ויהי העם כמתאוננים" (במדבר יא/א)

פרשת בהעלותך, (שיחה 3) – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו "אוצרות התורה".  
הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

מפרשים רבים התלבטו מהו בדיוק החטא של "כמתאוננים".

1) רבנו אברהם אבן עזרא כתב, שהוא לשון "אָנֹן" וְחָטָא. (כמו, "לא הביט אָנֹן ביעקב")  
2) רמב"ן חולק עליו וסבור, "היו מצטערים בעצמם לאמר, מה נעשה ואיך נחיה במדבר הזה, מה נאכל ומה נשתה ואיך נסבול העינוי. מלשון 'מה יתאונן אדם חי, גבר על חטאיו'. כמצטער על עצמו". וכ"כ ר"ע ספורנו. 3) אבל רש"י מפרש מלשון מבקשים עלילה איך לפרוש מה', לשון 'תואנה הוא מבקשי' (שופטים יד), וכ"כ מהר"י אברבנאל.

כבר דברנו רבות כי במחלוקת לשם שמים, אלו ואלו דברי אלהים חיים.  
המלבי"ם על פסוקנו הוכיח בגאונותו ששלושת הדעות הנ"ל הוזכרו במדרש ספרי על פסוקנו זה.  
ואפשר להוסיף על דבריו:

כי אם לפי ראב"ע לבד, מדוע כתוב "כמתאוננים" עם כ' הדמיון.  
ואם לפי רמב"ן, מדוע כתוב בלשון התפעל, די "אוננים" ממש.  
ואם לפי רש"י, מדוע יש כאן נ' כפולה. אלא שהתורה התכוונה ורמזה לכל הדעות ההן.

אבל ברש"ר הירש (דף קיד) מצאנו פירוש שהוא הפלא ופלא. אחרי שרש"ר מקדים לבאר (בדף קיב) על מעלת משה וכשפירשנו שעלו ונתעלו עד כדי הזדהות מוחלטת עם רצונו של ה', (יעשה רצונך כרצונך) – אבות ב/ד) וּבְטָלוּ כל אנוכיות וכל יוזמה פרטית מול דרישות התורה (=כלומר, נסעו כל אימת שארון ה' עם הלוחות נסעו, בלי טענות ומענות או פקפוקים) הוא מוסיף:

"... בניגוד אל משה, הם היו כמתאוננים! הם היו כמתאבלים על עצמם (בראשית לה/יח) וראו את עצמם כאילו כבר מתו ונהגו אבלות על עצמם. ענן ה' עליהם רק נתן להם תחושה של ניתוק מכל העולם כולו, מתנאי חייו וגילוייו... הקשר עם ה' לא נראה להם כתמורה הולמת. הם לא הרגישו שזכו בחיים נעלים יותר, מלאים אושר ושובע שמחות. אלא ראו את עצמם כנתונים בארון מתים והתאבלו על עצמם".

תיאור זה הוא נפלא ומהדהד שוב בדורנו באוירה הנוצרת על ידי העתונות החילונית ובתקשורת האלקטרונית בתזמנו. הרושם מתקבל כאילו כל העולם הנאור מתקדם, עולם המערב מתפתח והולך ולעומת זאת, עם ישראל (כביכול) כבול, משועבד ומרוסן ע"י חקי הר סיני שניתנו מלפני 3,000 שנה. אותו פסוק "הן עם לבדד ישכן" צורם אזניהם של שוחרי "תרבות" השואפים למיזוגו של ישראל במשפחת העמים. מתסיס התבוללות זה גורם להשתתפותם באולימפיאדות, לכריתת "ברית ערים" עם ערי אירופה, לירידת תושבינו עד קצות תבל (אפילו למזרח הרחוק), ועידוד תנועת עלייה של צליינים ומסיונרים ארצה. (עיין תדא"ר סוף פ"ז על חטא חיפוש ידידותם של הגוים)

המתאוננים בדורו של משה לא הביעו חששות אלו בפומבי. הם התהלכו עם ארשת של חוסר רצון על פניהם, ברמיזות ידים וקריצת עינים בין זה לזה. לכן "כמתאוננים" (כ' הדמיון) ורק עלה "באזני ה'" – אבל רוב האוכלוסיה לא הרגיש בתלונותיהם. ככתוב "ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנאת ה' אותנו הוציאנו מארץ מצרים לתת אותנו ביד האמורי להשמידנו" (דברים א/כז). כמה יפים הם דברי רש"י שם: "והוא היה אוהב אתכם, אבל אתם שונאים אותו. משל הדיוט אומר 'מה שבלבך על חברך (אתה מייחס) שבלבו עליך!'".

חוסר שמחה וחוסר מנוחת־הנפש, סימנים מובהקים הם לכפירה בהנהגתו של הקב"ה. מי שהוא עצוב או עצבני, סימן עליו שאינו נשען על בוראו אלא הוא חושב שהכל צריך ללכת רק לפי אותה התכנית שיזם במוחו הוא. וכך פירש אדמו"ר קוצק על "וגם לא לחכמים לחם" (קהלת ט"א) שאם האדם סבור על עצמו שהוא כזה 'חכם', מגיב לו הקב"ה 'אזי, תסתדר לבד!' וממילא נופל האדם אז בכל בור ובעיה. ועל זה מוכיחנו המקרא: "מה יתאוון אדם חי? גבר על חטאיו!" (איכה ג'לט) ופירש רש"י "כל איש ואיש יתאוון על חטאיו כי הם המביאים עליו הרעה". ועיין היטב ב"חובות הלבבות", שער בטחון פ"ד.

ראוי לנו ללמוד שוב דברי הגר"א:

- "בטחון והסתפקות המה כללים לכל המדות" (ביאורו לחבקוק ב/ד).
- "בטחון היא המעלה היותר גדולה" (ביאורו לישעיה כ/כ).
- "עיקר נתינת התורה הוא כדי ששימו בטחונם בה'... שעיקר הכל הוא הבטחון השלם, והוא כלל כל המצוות!" (ביאורו למשלי כב/יט).
- "מגן הוא לחוסים בו" – למי שבוטח בו מדת הבטחון מגן לבל ישל בשאר המצוות, כי כולן נכללות במדה זו" (ביאורו למשלי לה).
- "כי דור תהפכות המה, בניס לא אמון בס' – שלא נתקיימה תורתם בידם מחמת חסרון בטחון" ("אדרת אליהו", דברים לב/כ).

כתוב: "שטו העם ולקטו וטחנו בריחים או דכו במדוכה ובשלו בפרור ועשו אותו עוגות". (במדבר י"ח/ח)  
הדבר תמוה. והרי כל טעם שהעלו בדמיונם, הרגישו במן (יומא עה. תוספתא סוטה ד') ולמה להם לטרוח בדיכה ובישול? אלא הם "התאוון תאוה!" (ד"א), ומפרש שם רש"י הירש שהם ליבו והלהיבו את התאוה. דלא כמו שנאמר (שמות ט"ז/כג) "שבתון שבת קודש לה' מחר, את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלוי" למרות שגם שם יכלו להעלות בדמיונם כל טעם שבמן. אלא כי שם ישנה מצווה של פעילות ההכנה לשבת, בבישול ואפיה. והנה פסוק ההוא לא נאמר על ההכנות עבור כל יום ויום! ולכן הזוהר (ב"סב): דורש 'שטו': "שטותא הוון נסב לגרמייהו, בגין דלא הוון בני מהימנותא טחנו בריחים או דכו במדוכה... ואינון בעאן לאטרחא גרמייהו כל יומא בתר מזונא, דלמא לא סליק בידייהו פתא דנהמא". (=שוטטות לבקש "עוד").

"וְיִצֵּא הָעָם וְלָקְטוּ דָבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ, לְמַעַן אֲנֻסְנוּ הַיֶּלֶךְ בְּתוֹרַתִּי אִם לֹא". (שמות ט"ז/ד)  
ומפרש רש"י הירש שם:

"הילך בתורת. ההליכה בתורת מותנית בכך שאמצא אנשים, המסתפקים בפרנסתם ובפרנסת נשיהם ובניהם דבר'יום' ב'יומו: העושים את חובתם היום ואוכלים היום בשמחה ובטוב לבב – ומשליכים על ה' את דאגת המחר: מי שברא את היום ואת פרנסתו, יברא גם את יום המחר ואת פרנסתו. רק הבוטח בה' ללא תנאי, מובטח שלא יעבור על תורתו מחמת דאגות פרנסה אמיתיות או מדומות. מי שלא למד להשליך את פרנסת המחר על ה', סופו לסור מה' ומתורתו על ידי הדאגה לשנים רבות".

והוא מוסיף שם בדף קנ"ב:

"סכנת הרעב האמיתית או המדומה מערערת כל עיקרון ומבטלת כל החלטה טובה. וכל עוד לא נגאל האדם – לא מן הדאגה למחייתו – אלא מתוקף הדאגה למחייתו, אין מקום להגשמה מוחלטת של תורת ה'. אולם, אי אפשר להשתחרר מסיוט הדאגה הזאת אלא על ידי הכרה מעמיקה שבלב, שגם דאגת הפרנסה, הראשונה בין כל דאגות אנוש, גם היא אינה מוטלת בראש ובראשונה על האדם לבדו.

גם למטרה זו האדם רשאי וחייב לעשות רק את שלו, הנה אומר: לעשות מה שה' מטיל עליו לצורך מטרה זו. ואילו ההצלחה מסורה היא לה', שעינו צופיה על כל בית וכל נפש אדם ורחמיו על כל בריותיו; שכן גם פעילות האדם לצורכי מחייתו איננה זכות אלא חובה. כל עוד לא נשתלה הכרה זו בלב האדם, כל עוד האדם נרתם לעול פרנסתו לבדו הוא לבדו בכוחותיו המוגבלים, אין קץ לאותה דאגה. עלולה דאגה זו להפוך את עולמו למדבר – לא רק בלכתו במדבר – אלא גם בתוך תוכו של עולם מיושב, רב־נכסים אך גם רב־מתחרים. עלול האדם לחשוב, כי דאגתו צריכה להקיף – לא רק את יום המחר – אלא את כל העתיד כולו ואף את עתיד הבנים, הנכדים והנינים. מחשבה זו ממריצה אותו להוסיף כיבושים על כיבושיו, ללא מנוח וללא התחשבות – עד לא יִוָּתֵר מקום בלבו לכל תכלית ומטרה אחרת". עכ"ל.

הרדיפה הבהולה של כמה מבני דורנו להיכלל בתוך משפחת העמים, ההתרפסות המשפילה לאישורם שאנו מוסריים והוגנים (=זאת במישור הלאומי וציבורי); והרדיפה אחרי מותרות־החיים, אחרי ביסוס־כלכלי מופרז, הנהייה אחרי חמודות־הגוף; הללו נעוצות בתסכול־נפשי ודכאון־רוח הנובעים מחילול הקודש. כלומר, ללא קישור חי, תוסס ורענן לערכיתורה, מבלי הרגשת נכבדות בהוויתנו כחוליה בשרשרת דורות־ישראל עבדי ה' מניעולם. ממילא באה ההתאוננות ותלונות של המתרגנים. זהו הכתוב "ונרגן מפריד אלוף" (משלי טז/כח) ופירש רש"י שם: "ע"י ריגונו ותרעומתו מפריד ממנו אלופר־ש' עולם" (=הקב"ה, עיין חגיגה טז.). האדם חייב לראות ברכה, אושר ושגשוג בכך שהוא משתייך לקהילה. אמנם אנו במדבר, אמנם אנו "לבד עם עצמנו", אמנם כל האנושות מנוכרת לנו ואף מתנגדת לנו. אבל הרי אנו יושבים בכבוד־של־עולם, סביב שולחנו של המלך!